

УДК: 004.738.5:339 ; 346.544.2

CERIF: S 144

ТИП РАДА: ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_22406A

др *Јован ВУЈИЧИЋ*^{*}

доцент Универзитета у Крагујевцу – Правног факултета, Србија

ЈЕДНООБРАЗНА ПРАВИЛА ЗА ДИГИТАЛНЕ ТРГОВИНСКЕ ТРАНСАКЦИЈЕ: НОВОТАРИЈА ИЛИ НЕОПХОДНОСТ

Сажетак

Једнообразна правила за дигиталне трговинске трансакције не нуде решења за сва питања у овој области, али настојањем да се постигне униформност, уружањем колективног разумевања појмова и дефиниција, као и промовисањем и подстицањем употребе електронских записа, доприносе лакшем, бржем, јефтинијем и еколошки одрживом пословању. Иако је њихово услањавање и објављивање важан корак ка дигиталној будућности, прихватање и деловорна примена представљају још већи изазов. Препоруке за то су темељно разумевање, али и решавање низа техничких питања, која могу бити веома сложена. У том циљу, у раду се, након утврђивања области примене, размајрају улоге учесника у дигиталној трговинској трансакцији, као и питања која су кључна за њено одвијање, обавеза плаћања, пристицање тој обавези од стране уружаоца финансијских услуга и употреба електронских записа.

* Електронска адреса аутора: jvujicic@jura.kg.ac.rs.

Кључне речи: *Једнообразна правила за дигиталне трговинске трансакције. – Међународна трговинска комора. – Електронски запис.*

I Увод

Околности у последње две године убрзале су прелазак са папира на дигитално.¹ У средишту глобалних напора за бољи опоравак од пандемије,² дигитална технологија пружа огромне могућности. Међутим, због недостатка заједничких стандарда и правила у овој области, међународна трговина и даље трпи. Да би се искористиле све предности нових технологија, пре свега смањење укупних оперативних трошкова и унапређење опште поузданости, неопходно је наставити са отклањањем правне несигурности усклађивањем и прилагођавањем националних прописа савременим потребама и навикама.³ Неколико организација и иницијатива посвећено је томе, нудећи решења којима се, с једне стране, омогућава предузећима већа контрола и видљивост у ланцу снабдевања, док се, с друге стране, привлаче пружаоци финансијских услуга који су у сталној потражи за оптимизацијом управљања капиталом.⁴ Једна од њих, у оквиру Међународне трговинске

1 Вид. International Chamber of Commerce (ICC), Trade Financing and COVID-19: Priming the Market to Drive a Rapid Economic Recovery, 2020, 1 и даље; ICC, Recent Trends in Trade and Trade Finance: Impact of the Covid-19 Crisis and Challenges Ahead, 2022, 16, 20; UK Government, G7 Trade Ministers' Digital Trade Principles, 22 October 2021, доступно на адреси: <https://www.gov.uk/government/news/g7-trade-ministers-digital-trade-principles>, 16. 6. 2022.

2 Вид. Ministerial Declaration: G7 Digital and Technology Ministers' meeting 28 April 2021, доступно на адреси: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/981567/G7_Digital_and_Technology_Ministerial_Declaration.pdf, 16. 6. 2022.

3 Вид. Драго Љ. Дивљак, „Хармонизација правила о електронској трговини и право Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2018, 910 и даље.

4 Вид. нпр. World Trade Organization (WTO), „Joint Initiative/Statement on Electronic Commerce“, доступно на адреси: https://www.wto.org/english/tratop_e/ecom_e/joint_statement_e.htm, 5. 7. 2022; Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), „Digital Trade Inventory“, доступно на адреси: <https://www.oecd.org/trade/topics/digital-trade/>, 5. 7. 2022; United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL), „Working Group IV: Electronic Commerce“, доступно на адреси: https://uncitral.un.org/en/working_groups/4/electronic_commerce, 10. 7. 2022; ICC, „Working Group on Digitalisation in Trade Finance“, доступно на адреси: <https://iccwbo.org/products/digital-trade-roadmap>, 5. 7. 2022; ICC, „Digital Standards Initiative (DSI)“, доступно на адреси: <https://www.dsi.iccwbo.org/>, 5. 6. 2022; ICC United Kingdom, „Centre for Digital Trade and Innovation (C4DTI)“, доступно на адреси: <https://iccwbo>.

коморе, довела је до усвајања Једнообразних правила за дигиталне трговинске трансакције (даље у тексту: URDTT).⁵ Иако је усаглашавање и објављивање URDTT важан корак ка дигиталној будућности, њихово прихватање и делотворна примена представљају још већи изазов.⁶ Претпоставке за то су темељно разумевање, али и решавање низа техничких питања, која могу бити веома сложена. У том циљу, у раду се, након утврђивања области примене URDTT, разматрају улоге учесника у дигиталној трговинској трансакцији, као и питања која су кључна за њено одвијање, обавеза плаћања, приступање тој обавези од стране пружаоца финансијских услуга и употреба електронских записа.

II Област примене Једнообразних правила за дигиталне трговинске трансакције

URDTT пружају правни оквир који се примењује на све учеснике у дигиталној трговинској трансакцији.⁷ Дигитална трговинска трансакција (*digital trade transaction*) је процес, уговорен између главних страна, у коме се електронским записима доказује основни правни посао и настанак обавезе плаћања.⁸ Није, дакле, дигитализована трговина, већ праћење и спровођење трговинских трансакција. Практично, могу се користити два скупа електронских записа. Они којима се доказују одредбе и услови правног посла поводом ког је процес уговорен и они којима се доказује њихово испуњење. Иако је дигитална трговинска трансакција, заправо, приказ основног правног посла и са њим повезана заједничком економском сврхом, од њега се разликује. Сходно томе, реализација дигиталне трговинске трансакције и реализација основног правног посла нису синоними. У првом случају, неопходно је поднети електронске записе који су у складу са одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције, док је у другом случају неопходно извршити уговорне обавезе.

uk/pages/centre-for-digital-trade-innovation, 10. 7. 2022; International Trade and Forfeiting Association (ITFA), „Digital Negotiable Instrument Initiative (DNI)“, доступно на адреси: <https://itfa.org/itfa-digital-negotiable-instruments-dni-initiative/>, 5. 7. 2022.

5 Једнообразна правила Међународне трговинске коморе за дигиталне трговинске трансакције из 2021. године, верзија 1.0 (*Uniform Rules for Digital Trade Transactions (URDTT) Version 1.0*, ICC Publication No. KS102E; даље у фуснотама: URDTT).

6 Да би се правилно оценила њихова вредност, неопходно је размишљати даље од традиционалних инструмената, традиционалног доношења правила и постојећих начина пословања. Вид. URDTT, увод.

7 URDTT, чл. 1 ст. а).

8 URDTT, чл. 1 ст. б).

Намењена су потпуно дигиталном окружењу. Сви подаци који се односе на дигиталну трговинску трансакцију морају се поднети у облику електронског записа.⁹ Иако узимају у обзир недавни развој, не само технологије дистрибуиране базе података (*distributed ledger technology*), већ и вештачке интелигенције (*artificial intelligence*), обраде природног језика (*natural language processing*), машинског учења (*machine learning*), аналитике података (*data analytics*), паметних уговора (*smart contracts*), паметних предмета (*smart objects*) и интернета ствари (*internet of things*),¹⁰ што ће све значајно утицати на начин пословања у будућности,¹¹ URDTT су неутрална у погледу технологије и стандарда за размену порука.¹² Стране су слободне да изаберу оне за које сматрају да највише одговарају њиховој конкретној трансакцији.

С обзиром на то да представљају тзв. добровољна правила (*voluntary rules*),¹³ примењују се само ако и у мери у којој су уговорена. Поједина правила могу се искључити или изменити, под условом да је то учињено изричито.¹⁴ Другим речима, неће се сматрати да су URDTT измењена или искључена било којом одредбом дигиталне трговинске трансакције, осим ако је то јасно и недвосмислено наведено. URDTT само допуњују право које су изабрале главне стране,¹⁵ у мери у којој

9 URDTT, Претходна разматрања и чл. 7 ст. б). За разлику од еПравила Међународне трговинске коморе из 2019. године, еUCP и еURC, која су објављена као допуна за електронску презентацију Једнообразних обичаја и праксе за документарне акредитиве (*Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (UCP 600) Supplement for Electronic Presentations Version 2.0*), односно Једнообразних правила за наплату (инкасо) (*Uniform Rules for Collections (URC 522) Supplement for Electronic Presentation Version 1.0*) и којима се омогућава презентација електронских записа, самих или у комбинацији с папирним документима. Вид. еUCP, чл. е1 ст. а) и еURC, чл. е1 ст. а).

10 URDTT, увод.

11 Више о томе Предраг Цветковић, „Блокчејн као правни феномен: уводна разматрања“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 87/2020, 127–144.

12 URDTT, претходна разматрања. Овим се избегава везивање правног оквира за одређено стање технологије и омогућава њен даљи развој. Вид. Драго Љ. Дивљак, „Примена принципа технолошке неутралности у праву електронске трговине на националном и међународном плану“, *Изазови у међународном пословном праву и праву Европске уније: Liber Amicorum in Honour of Radovan D. Vukadinović* (ур. Allan F. Tatham, Витомир Г. Поповић, Јелена Вукадиновић Марковић), Бања Лука – Крагујевац, 2020, 130.

13 Вид. ICC, „Who we are“, доступно на адреси: <https://iccwbo.org/about-us/who-we-are/>, 16. 6. 2022.

14 URDTT, чл. 1 ст. ц).

15 Меродавно право је оно које је наведено у одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције. URDTT, чл. 17 ст. а).

то није забрањено и није у супротности са њим или било којим другим применљивим правилима.¹⁶

URDTT су објављена као верзија 1.0. Ово сугерише да неће бити статична, већ да ће се прилагођавати променама у пословној пракси како би се сачувала њихова применљивост. Такође, бројчаним означавањем олакшава се имплементација евентуалне ревизије. Као ствар добре праксе, у одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције треба назначити која верзија је меродавна. Ако то није учињено, примениће се најновија верзија која је била на снази када је дигитална трговинска трансакција уговорена.¹⁷

III Учесници у дигиталној трговинској трансакцији

Главне стране (*principal parties*) у дигиталној трговинској трансакцији су продавац и купац.¹⁸ Продавац (*seller*) је страна која продаје робу или¹⁹ пружа услуге.²⁰ Улога продавца укључује: испоруку робе, односно пружање услуга у складу са одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције, обезбеђивање информација које су потребне да би се омогућило преузимање испоруке робе, односно пријем услуга, као и свих додатних информација које се захтевају (нпр. о инспекцији и осигурању).²¹ Страна која прибавља робу или услуге назива се купац (*buyer*).²² Улога купца нарочито обухвата преузимање испоруке робе, односно пријем услуга које су у складу са одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције и, када продавац испуни одредбе и услове дигиталне трговинске трансакције, стицање безусловне обавезе плаћања и извршење плаћања у складу са том обавезом.²³

16 Није установљен ниједан сукоб између URDTT и правила о електронској трговини. Ово је свакако случај са моделима закона које је израдила Комисија Уједињених нација за међународно трговинско право (UNCITRAL), о електронској трговини из 1996. године (*Model Law on Electronic Commerce – MLEC*), електронским потписима из 2001. године (*Model Law on Electronic Signatures – MLES*) и електронским преносивим записима из 2017. године (*Model Law on Electronic Transferable Records – MLETR*). Вид. URDTT, претходна разматрања.

17 URDTT, чл. 1 ст. д).

18 URDTT, чл. 2 алинеја 15.

19 Основни правни посао може бити и мешовите правне природе. Вид. URDTT, чл. 3 ст. б).

20 URDTT, чл. 2 алинеја 17.

21 URDTT, чл. 4 ст. а). Набрајање није исцрпно. Исто важи за одређивање улоге осталих страна у дигиталној трговинској трансакцији. Вид. URDTT, чл. 4 ст. б) и чл. 5 ст. а) у вези са чл. 3 ст. ц).

22 URDTT, чл. 2 алинеја 4.

23 URDTT, чл. 4 ст. б).

Страна (*party*) у дигиталној трговинској трансакцији може бити и пружалац финансијских услуга.²⁴ За потребе URDTT, пружалац финансијских услуга (*financial services provider – fsp*) означава финансијску институцију или неко друго лице,²⁵ осим продавца и купца.²⁶ То, дакле, не мора бити банка. Као пружалац финансијских услуга у дигиталној трговинској трансакцији може учествовати и финтек (*fintech – financial technology*)²⁷ компанија. Улога пружаоца финансијских услуга подразумева најмање један од следећа три елемента: финансирање или смањење ризика кориснику²⁸ или купцу или другом пружаоцу финансијских услуга, вршење исплате кориснику или, ако то затражи главна страна или било који други корисник, и такав захтев буде прихваћен, приступање обавези плаћања и извршење плаћања, по том основу, по виђењу или на одређени или одредиви будући датум у складу са одредбама и условима тог обавезивања.²⁹ Пружалац финансијских услуга не бави се робом или услугама на које се може односити електронски запис поднет у оквиру дигиталне трговинске трансакције.³⁰ Он не иде даље од електронског записа да би утврдио да ли је у складу са одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције. Испитује само примљене податке, а не и стварност коју они представљају.³¹ Овим се учвршћује разлика између усклађености са дигиталном трговинском

24 Осим пружаоца финансијских услуга, странама се сматрају и продавац и купац, као главне стране. URDTT, чл. 2 алинеја 12.

25 У већини правних система, појам лице се користи за означавање субјеката права и обавеза и треба га тумачити тако да обухвата и физичка и правна лица и друге правне ентитете. (UNCITRAL, *Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment 1996 with additional article 5 bis as adopted in 1998*, New York, 1999, 27) У складу са овим приступом, под лицем (*person*), у смислу URDTT, се подразумева било која врста лица или ентитета, било физичко, корпоративно или друго правно лице или ентитет. URDTT, чл. 2 алинеја 14.

26 URDTT, чл. 2 алинеја 9.

27 Финтек обједињује две најмоћније индустрије: технологију и финансије, као потенцијалне конкуренте и сараднике. Реч је о релативно новој категорији компанија чији су пословни модели засновани на дигиталним производима, за разлику од традиционалних банака. Rory Van Loo, „Making Innovation More Competitive: The Case of Fintech“, *U.C.L.A. Law Review*, Vol. 65, Nr. 232/2018, 238–240.

28 Корисник (*beneficiary*) је продавац или било која друга страна или лице које је стекло права и користи из обавезе плаћања, у потпуности или делимично, као пријемник. URDTT, чл. 2 алинеја 2.

29 URDTT, чл. 5 ст. а). Одредба није свеобухватна. Наведени су само главни задаци које пружалац финансијских услуга може имати у дигиталној трговинској трансакцији.

30 URDTT, чл. 5 ст. б).

31 Начело пословања документима, а не робом обавезује и купца, иако је он, по правилу, више заинтересован за саобразност робе, него примљених докумената.

трансакцијом и усклађености са основним правним послом. Пружалац финансијских услуга не преузима било какву одговорност за облик, потпуност, тачност, аутентичност, фалсификовање или правно дејство било ког електронског записа поднетог од друге стране или лица, нити за опште или посебне услове наведене у њему. То не чини ни за опис, количину, тежину, квалитет, стање, паковање, испоруку, вредност или постојање робе, услуга или другог извршења које је наведено, нити за добру веру или радње или пропусте, солвентност, извршење или статус пошиљаоца, превозника, шпедитера, примаоца или осигуравача робе или било ког другог лица.³² Али, ако шаље или чини доступним електронски запис који му је претходно поднет, одговара за њега и све додатне информације које му је затим приложио.³³ Ово је у складу са општим правилом да прималац³⁴ не сноси одговорност за тачност и потпуност примљеног електронског записа, осим ако касније поступа као подносилац³⁵ тог електронског записа.³⁶

У дигиталној трговинској трансакцији могу учествовати и друга лица. Она могу бити подносиоци електронских записа (нпр. превозиоци који подносе транспортне документе), али и примаоци (ако се нпр. за испитивање електронских записа користи екстерни систем за обраду података) или корисници (у случају стицања права и користи из обавезе плаћања).

IV Обавеза плаћања и приступање тој обавези од стране пружаоца финансијских услуга

Обавеза плаћања (*payment obligation*) је неопозива обавеза купца³⁷ да плати кориснику по виђењу или на одређени или одредиви будући

32 URDTT, чл. 5 ст. ц) тач. (i).

33 URDTT, чл. 5 ст. ц) тач. (ii).

34 Прималац (*addressee*) је страна или лице које прима или му је одобрен приступ електронском запису од стране подносиоца. URDTT, чл. 2 алинеја 1.

35 Подносилац (*submitter*) је страна или лице које шаље или ставља на располагање електронски запис примаоцу. URDTT, чл. 2 алинеја 18.

36 URDTT, чл. 6 ст. б).

37 За разлику од обавезе плаћања банке (*bank payment obligation – bpo*). Реч је о инструменту који су банке развиле са Друштвом за светску међубанкарску финансијску телекомуникацију (*Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication – SWIFT*) у циљу финансирања ланца снабдевања на начин којим се смањују ризици иманентни трговинским трансакцијама заснованим на отвореном рачуну и додатно омогућава продавцу и купцу консолидацију процеса и информација с краја на крај ланца снабдевања. Обавеза плаћања банке је неопозива обавеза банке дужника да плати одређени износ банци примаоцу по презентацији усклађених

датум.³⁸ С обзиром на то да представља дефинитивну обавезу, настаје тек када продавац испуни одредбе и услове дигиталне трговинске трансакције.³⁹ Од тог тренутка, када је наведено да је условна, обавеза плаћања се аутоматски мења и постаје безусловна и независна.⁴⁰ Безусловна обавеза плаћања је независна и од дигиталне трговинске трансакције и од основног посла, док је условна обавеза плаћања независна од основног посла, али је правно повезана са дигиталном трговинском трансакцијом.

Обавеза плаћања мора да садржи: јединствену референцу којом се повезује са дигиталном трговинском трансакцијом;⁴¹ назив и адресу главних страна и било ког другог корисника; валуту и износ; ако се, поред главнице, дугује и камата, то се мора навести заједно са основцом и начином обрачуна; датум када је настала; последњи датум за подношење електронских записа; доспелост – по виђењу или на одређени или одредиви будући датум; да ли је условна или безусловна и, ако је условна, њени услови морају бити као што је наведено у дигиталној трговинској трансакцији; и меродавно право.⁴² У одредбама и условима обавезе плаћања може се навести да је преносива.⁴³ Обавезу плаћања може изменити или укинути само главна страна уз сагласност друге главне стране, било ког пружаоца финансијских услуга који јој је приступио и било ког другог корисника.⁴⁴

Приступање обавези плаћања од стране пружаоца финансијских услуга (*fsp payment undertaking*) представља неопозиво обавезивање пружаоца финансијских услуга да изврши плаћање кориснику обавезе плаћања, по виђењу или на одређени или одредиви датум у будућности.⁴⁵ У почетним нацртима URDTT коришћен је израз потврђивање (*confirmation*). Међутим, због упућивања на документарни

докумената кроз централни механизам за упаривање података (*Trade Services Utility – TSU*). Светлана Магделинић, „Нови модели финансирања међународне трговине – Банкарска платна облигација (BPO) и SWIFT-ов Trade Services Utility (TSU)“, *Банкарство*, бр. 1/2012, 124.

38 URDTT, чл. 2 алинеја 13.

39 URDTT, чл. 12 ст. а).

40 URDTT, чл. 12 ст. б). Захваљујући томе што је инструмент извршив на самосталној основи, његовим преносом или залагањем могу се обезбедити финансијска средства под повољнијим условима.

41 Навођење референтног броја захтева се у циљу идентификације и лакше обраде релевантних електронских записа.

42 URDTT, чл. 12 ст. ц).

43 URDTT, чл. 12 ст. д).

44 URDTT, чл. 12 ст. е).

45 URDTT, чл. 2 алинеја 10.

акредитиви папирне документе, прихваћен је нови термин.⁴⁶ Пружалац финансијских услуга може, у било ком тренутку,⁴⁷ приступити обавези плаћања, у целини или делимично, ако то захтева главна страна или било који други корисник.⁴⁸

Када пружалац финансијских услуга приступи безусловној обавези плаћања, његова обавеза је правно одвојена и независна од дигиталне трговинске трансакције и ако на било који начин упућује на њу.⁴⁹ Купац се не ослобађа обавезе плаћања, осим ако су главне стране и било који други корисник другачије одредили.⁵⁰ Купац одговара поред пружаоца финансијских услуга и солидарно с њим. У односу на традиционалне трговинске инструменте, приступање пружаоца финансијских услуга условној обавези плаћања концептуално је слично издавању или потврђивању документарног акредитива, док се приступање безусловној обавези плаћања може упоредити са меничним јемством (авалом) или акцептирањем менице по основу документарног акредитива.

Ако пружалац финансијских услуга није спреман да приступи обавези плаћања,⁵¹ мора без одлагања обавестити подносиоца захтева.⁵² Израз без одлагања (*without delay*) није дефинисан, јер његово прецизно значење зависи од околности конкретног случаја.

Обавези плаћања може приступити и више пружалаца финансијских услуга.⁵³ У том случају, сваки од њих одговара посебно, али само у обиму у коме се обавезао (за пун или делимичан износ обавезе плаћања).⁵⁴

Када пружалац финансијских услуга приступи обавези плаћања, лице које је то захтевало мора, у том тренутку, обавестити другу главну страну, односно главне стране и било ког другог корисника о називу и адреси пружаоца финансијских услуга, заједно са детаљима о било ком ограничењу одговорности пружаоца финансијских услуга и износу

46 David Meynell (ed.), *Implementing URDTT: Uniform Rules for Digital Trade Transactions Version 1.0*, Paris, 2022, 34, 51.

47 И док је обавеза плаћања још увек условна.

48 URDTT, чл. 13 ст. а).

49 URDTT, чл. 13 ст. д), прва реченица.

50 URDTT, чл. 13 ст. д), друга реченица.

51 Пружалац финансијских услуга није у обавези да то учини. Његова одлука зависиће од процене ризика.

52 URDTT, чл. 13 ст. ц).

53 За разлику од вишеструког приступања обавези плаћања (*multiple fsp payment undertaking*), правилима није обухваћено тзв. дупло приступање (*double fsp payment undertaking*), приступање постојећем обавезивању пружаоца финансијских услуга.

54 URDTT, чл. 13 ст. е).

његове обавезе. Када је обавеза плаћања преносива, мора се навести и да ли се обавеза пружаоца финансијских услуга може пренети и под којим условима.⁵⁵ Дакле, иако постоји могућност „нечујног потврђивања“ (*silent confirmation*),⁵⁶ у смислу да захтев може потицати и од продавца или било ког другог корисника, елемент тајности је искључен.

Обавеза пружаоца финансијских услуга може се изменити или укинути само уз сагласност главних страна и било ког другог корисника. Када се сва наведена лица сагласе, сматраће се да је приступање обавези плаћања од стране пружаоца финансијских услуга измењено или укинуто.⁵⁷

Пружаоца финансијских услуга који је приступио обавези плаћања обавезује иста верзија URDTT која се примењује на главне стране. То укључује и било коју измену или искључење које је предвиђено у одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције.⁵⁸

Када је обавеза плаћања и, ако јој је додата, обавеза пружаоца финансијских услуга преносива, продавац или било који други корисник, као преносилац, може извршити пренос у складу са том, односно тим обавезама и, у оба случаја, меродавним правом.⁵⁹ Пренос (*transfer*), у смислу URDTT, по правилу не значи преузимање дуга,⁶⁰ већ уступање одговарајућих потраживања (у целини или делимично).⁶¹ Након таквог преноса, пријемник постаје корисник у погледу одговарајућег инструмента, задржавајући право регреса према преносиоцу, осим ако га се изричито одрекао у тренутку преноса.⁶² Преносилац мора, у време извршења преноса, обавестити купца, односно пружаоца финансијских услуга о називу и адреси (сваког) пријемника, заједно са детаљима о износу који је пренет и да ли се пријемник одрекао права на регрес према преносиоцу

55 URDTT, чл. 13 ст. ф).

56 Означава „потврђивање“ документарног акредитива на основу уговора с корисником, а не на захтев или по овлашћењу банке издаваоца (акредитивне банке). Вид. Радован Д. Вукадиновић, *Међународно њословно љраво: оишњи и љосебни гео*, Београд, 2021, 738, 739. Назив „нечујно“ изведен је из уобичајене уговорне одредбе да се такав аранжман неће никоме открити, осим у случају законске обавезе да се то учини. D. Meynell, 25, 53.

57 URDTT, чл. 13 ст. х).

58 URDTT, чл. 5 ст. д).

59 URDTT, чл. 15 ст. а), прва реченица.

60 Осим када се користи обрнути факторинг. Више о томе вид. Маја Б. Матић, „Обрнути факторинг – новина у домаћем законодавству“, *Право и љривреда*, бр. 1–3/2014, 268–285.

61 Вид. URDTT, чл. 2 алинеја 19.

62 URDTT, чл. 15 ст. а), друга реченица.

или било ком претходном пријемнику.⁶³ Када пружалац финансијских услуга приступи обавези плаћања која је преносива, мора навести да ли је за било који пренос потребна његова претходна сагласност.⁶⁴ Једном додата обавези плаћања, обавеза пружаоца финансијских услуга постаје неодвојива од ње и може се пренети само заједно с њом. Сваки пренос укључује права и користи из приступања тој обавези плаћања од стране пружаоца финансијских услуга, осим ако је он то искључио. С друге стране, ако је пружалац финансијских услуга искључио могућност преноса, не могу се пренети ни права ни користи из обавезе плаћања, осим ако се одговарајуће одредбе и услови обавезивања пружаоца финансијских услуга измене или се његова обавеза укине.⁶⁵

V Употреба електронских записа

1. Општа правила

Под електронским записом (*electronic record*)⁶⁶ подразумевају се подаци који су креирани, генерисани, послати, саопштени, примљени или сачувани електронским путем, укључујући, по потреби, све информације које су логички придружене или на други начин повезане како би постале део записа, било да су генерисане истовремено или не.⁶⁷ Појмом су обухваћени како електронски записи који су изворно настали у електронском облику, тако и електронски записи који су настали дигитализацијом изворног документа чија форма није електронска. То значи да електронски запис није нужно електронски еквивалент постојећег папирног документа. Али, у мери у којој садржи информације, служи истој сврси, а то је њихово чување и размена између учесника у трансакцији.

Дефиниција електронског записа садржи две важне квалификације. Електронски запис мора бити такав да се може потврдити његова аутентичност у погледу очигледног идентитета подносиоца и очигледног извора података садржаних у њему и да је остао потпун и непромењен и да се може испитати да ли је у складу са одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције.

63 URDTT, чл. 15 ст. б) тач. (i).

64 URDTT, чл. 15 ст. б) тач. (ii).

65 URDTT, чл. 15 ст. ц).

66 За потребе URDTT, електронски запис и електронски документ имају исто значење. Вид. D. Meynell, 42. Израз електронски запис прихваћен је и у MLETR, eUCP и eURC. Изабран је за URDTT како би се обезбедила доследност.

67 URDTT, чл. 2 алинеја 7.

Аутентификација није обавезна и за њу одговара подносилац.⁶⁸ У сваком случају, све док су подаци проверљиви, сматраће се електронским записом за потребе URDTT. Овим захтевом обезбеђује се виши ниво заштите од преваре, него што је то могуће постићи када се користе папирни документи. Посебни захтеви за проверу аутентичности електронског записа могу бити одређени у дигиталној трговинској трансакцији, односно наметнути меродавним правом.

Подобност електронског записа да буде испитан суштински је повезана са захтевом из дефиниције појма примљено (*received*). Када електронски запис уђе у систем за обраду података⁶⁹ примаоца, мора бити у формату⁷⁰ који тај систем за обраду података може прихватити и који тај прималац може испитати у погледу усклађености са одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције.⁷¹

У дигиталној трговинској трансакцији морају се навести одредбе и услови по којима ће се утврдити усклађеност електронског записа.⁷² Без тога, цео процес би био обесмишљен. Уважавајући чињеницу да разликовање између оригинала и копије конвенционалног електронског записа нема практични значај и да се такви електронски записи могу несметано умножавати, предвиђено је да, ако се захтева достављање једног или више оригинала или копија електронског записа, довољно је доставити један електронски запис.⁷³ Међутим, ово правило је

68 Подносилац је дужан да обезбеди не само аутентичност електронског записа, већ и његову тачност и потпуност у складу са одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције. URDTT, чл. 6 ст. а).

69 Израз систем за обраду података (*data processing system*) означава компјутеризовано или електронско или било које друго аутоматизовано средство које се користи за обраду и манипулацију подацима, покретање радње или одговор на поруке са подацима у целини или делимично. URDTT, чл. 2 алинеја 6.

70 Од суштинског је значаја да сви примљени подаци буду читљиви од стране релевантног система за обраду података. А читљиви су само ако је систем за обраду података у стању да препозна њихов формат. С обзиром на то да не постоји јединствени или стандардни систем по коме су подаци организовани, нити постоји заједнички протокол по коме се подаци могу идентификовати, изричито се препоручује да формат електронских записа буде наведен у одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције и договорен са другим учесницима. Притом, не мора се захтевати исти формат за све електронске записе које је потребно поднети. Формати се обично издају у верзијама. Ако није наведена одређена верзија, било која верзија тог формата је прихватљива. Претпоставља се да назнака верзије формата укључује претходне, али не и касније верзије тог формата. Ако претходна верзија није прихватљива, то треба навести, како би се избегла различита тумачења. Ако формат није одређен, електронски запис се може поднети у било ком формату који прималац може прихватити и испитати. D. Meynell, 21, 34, 35.

71 URDTT, чл. 2 алинеја 16.

72 URDTT, чл. 7 ст. а).

73 URDTT, чл. 7 ст. ц). Вид., такође, eUCP, чл. e9.

квалификовано одредбом која се односи на употребу електронских записа који представљају оригиналне дигиталне документе. У том смислу, када се меродавним правом захтева или дозвољава предаја, пренос или државина електронског записа, тај захтев или дозвола се испуњава преносом искључиве контроле над тим електронским записом на примаоца.⁷⁴ У циљу избегавања непотребне кореспонденције,⁷⁵ предвиђено је да електронски запис који је поднет, али није захтеван одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције, прималац може занемарити и одбацити на било који начин који сматра одговарајућим, без икакве одговорности.⁷⁶ То не мора да значи уништити или избрисати. Уместо тога, примљени електронски запис може бити архивиран. Одлука о начину располагања може зависити и од података и околности случаја.⁷⁷ Захтев да информације треба да буду у писаној форми је испуњен када је електронски запис који их садржи и који није захваћен оштећењем података доступан примаоцу.⁷⁸ Ово важи само ако се меродавним правом не налаже другачије. У појединим јурисдикцијама папирни документ може бити законски услов. Међутим, како све више земаља настоји да омогући или олакша дигиталну трговину и обезбеди једнак положај корисника папирне и електронске документације, очекује се да ће овакве ситуације бити све ређе. Делимична презентација није регулисана и зависиће од одредби и услова дигиталне трговинске трансакције.

Када се користи, електронски потпис мора да буде у складу са одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције који се на њега односе.⁷⁹ Електронски потпис (*electronic signature*) је обрада података приложена или логички придружена електронском запису коју је извршио или усвојио потписник да би потврдио свој идентитет и

74 URDTT, чл. 7 ст. ф). Пренос искључиве контроле над електронским записом је функционални еквивалент предаје, тј. преноса државине на папирним преносивим документима. Вид. Explanatory Note to the UNCITRAL Model Law on Electronic Transferable Records, у: *UNCITRAL Model Law on Electronic Transferable Records*, New York, 2018, 45.

75 Што је у складу са другим правилима Међународне трговинске коморе која се примењују на трансакције у којима се користе папирни документи.

76 URDTT, чл. 7 ст. д). Ово се примењује и на електронски запис који је поднет пружаоцу финансијских услуга, а који се не захтева одредбама и условима ни обавезе плаћања, нити приступања тој обавези од стране пружаоца финансијских услуга. URDTT, чл. 13 ст. г).

77 D. Meynell, 41, 52, 53.

78 URDTT, чл. 7 ст. е).

79 URDTT, чл. 10. Укључујући поузданост и сигурност, с обзиром на то да се у зависности од њих најчешће одређује правно дејство електронског потписа. Вид. Драго Љ. Дивљак, „Правно дејство електронских потписа у међународној регулативи и праву Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2019, 347–362.

аутентичност (потписаног) електронског записа.⁸⁰ Упућивање на прилагање или придруживање података електронском запису да би се потврдио идентитет потписника и аутентичност електронског записа односи се само на повезаност која се може подразумевати на основу спољног изгледа електронског записа,⁸¹ а не на стварну намеру потписника.⁸²

2. Поступак у случају неусклађености електронских записа

Ако електронски запис није у складу са одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције, прималац мора да обавести подносиоца⁸³ једним обавештењем, наводећи све разлоге за неусклађеност електронског записа.⁸⁴ Обавештење се мора послати⁸⁵ најкасније до 23:59:59 UTC⁸⁶ другог⁸⁷ радног дана⁸⁸ након датума пријема електронског

80 URDTT, чл. 2 алинеја 8. Идентификација потписника и сагласност са садржајем потписаног документа су примарне функције својеручног потписа које се, у складу са принципом функционалне еквиваленције, захтевају и од електронског потписа. Вид. Д. Љ. Дивљак (2019), 350.

81 Електронски запис садржи и унутрашњу форму приказа која се састоји од техничко-програмске форме записивања његове садржине.

82 D. Meynell, 33.

83 Појашњено је да било каква потврда пријема електронског записа коју генерише систем за обраду података не значи да је прималац прегледао, испитао или утврдио да је електронски запис (не)усклађен. URDTT, чл. 11.

84 Овај поступак подједнако се примењује у случају неусклађености електронског записа са одредбом чл. 7 ст. б), да сви подаци који се односе на дигиталну трговинску трансакцију морају бити повезани и достављени од подносиоца примаоцу, у облику електронског записа. URDTT, чл. 8 ст. а), прва реченица.

85 Иако претходна одредба указује на прихватање теорије пријема, релевантан је тренутак када је обавештење послато. (Упор. URDTT, чл. 8 ст. ц)) То је у складу са општим правилом да подносилац (а ни прималац) неће сносити било какву одговорност за последице које настану због недоступности система за обраду података, осим ако је такав систем његов. Вид. URDTT, чл. 6 ст. ц).

86 Координисано универзално време (*Universal Time Co-ordinated* – UTC) је међународна временска скала коју дефинише Међународна унија за телекомуникације (*International Telecommunications Union* – ITU) и коју користи опрема за електронско рачунарство и управљање подацима. Технички је еквивалент Гриничког средњег времена (*Greenwich Mean Time* – GMT). (URDTT, чл. 2 алинеја 20) Првобитно се помиње у Једнообразним правилима Међународне трговинске коморе за обавезе плаћања банке (*ICC Uniform Rules for Bank Payment Obligations* – URBPO), како би се одредио крајњи тренутак за достављање електронских записа. Иако је узето у обзир и приликом усвајања eUCP и eURC, препоручено је да концепт UTC, у тој фази, не буде укључен у eПравила, али да се размотри за будуће верзије. Подршка је, међутим, пружена када су у питању URDTT, јер се таква временска скала сматра одговарајућом. URDTT су намењена потпуно дигиталном окружењу, због чега је важно да временски оквир буде у складу са глобалним стандардом. Употребом

записа.⁸⁹ Начин преноса обавештења није одређен, због чега је потребно да буде прецизиран у одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције. У сваком случају, треба да одговара датим околностима, у смислу брзине и поузданости.

У овом случају, и ако није другачије одређено у дигиталној трговинској трансакцији, она не може бити завршена пре него што се оствари било која од три предвиђене могућности. Првом опцијом омогућава се подносиоцу да замени неусклађени електронски запис усклађеним електронским записом најкасније до 23:59:59 UTC последњег датума за подношење електронског записа који је наведен у дигиталној трговинској трансакцији.⁹⁰ Рок се, дакле, не продужава. Алтернативно, главне стране могу изменити одредбе и услове дигиталне трговинске трансакције тако да се електронски запис сматра усклађеним. Међутим, ако постоје и други дужници осим купца и/или други корисници осим продавца, и они се морају сагласити,⁹¹ јер би се амандманима утицало и на њихова права и обавезе. Коначно, купац и продавац и било који други дужник и корисник могу прихватити електронски запис, без обзира на његову неусклађеност, или се сагласити да се из одредби и услова дигиталне трговинске трансакције уклони захтев за подношење тог електронског захтева.⁹²

Ако прималац не обавести подносиоца благовремено, наступиће преклузија. Прималац ће изгубити право да одбије електронски запис због неусклађености и сматраће се да га је прихватио.⁹³

UTC, уместо ослањања на различита локална времена, заправо, се олакшава контрола обраде електронских записа. Вид. D. Meynell, 36.

87 У почетним нацртима URDTT, рок за обавештавање о неусклађености био је један радни дан. Сматрало се, међутим, да је то престрого са оперативне тачке гледишта. Рок од два радна дана заснован је на консензусу националних комитета. С обзиром на то да ће се провера усклађености обично вршити дигитално и обавити у року од неколико секунди од пријема електронског записа, могуће је да ће се, с развојем праксе, поново размотрити и дужина овог временског периода. Вид. *Ibid.*, 43.

88 Будући да пружалац финансијских услуга не мора бити банка, не користи се израз банкарски дан. Радни или пословни дан (*business day*) означава дан када је страна или лице редовно отворено у месту у коме та страна или лице треба да изврши радњу на коју се примењују URDTT. URDTT, чл. 2 алинеја 3.

89 URDTT, чл. 8 ст. а), друга реченица.

90 URDTT, чл. 8 ст. б) тач. (i).

91 URDTT, чл. 8 ст. б) тач. (ii). Сагласност свих наведених лица је неопходна и да би се измениле и/или допуниле и остале одредбе и услови дигиталне трговинске трансакције. Вид. URDTT, чл. 14.

92 URDTT, чл. 8 ст. б) тач. (iii).

93 URDTT, чл. 8 ст. ц).

3. Оштећење података

Од неусклађености електронског записа (*non-compliance of an electronic record*) потребно је разликовати оштећење података, иако су поступци у оба случаја заправо слични. Под оштећењем података (*data corruption*) подразумева се свако изобличење или губитак података због којих је електронски запис, какав је поднет,⁹⁴ нечитљив⁹⁵ у целини или делимично.⁹⁶

Када се покаже да су подаци у електронском запису оштећени, прималац може обавестити подносиоца и захтевати да се тај електронски запис поново достави.⁹⁷ Ако прималац не обавести подносиоца до 23:59:59 UTC другог радног дана након датума пријема електронског записа, сматраће се да је тај електронски запис у складу са одредбама и условима дигиталне трговинске трансакције.⁹⁸ Ако након пријема обавештења подносилац не достави поново електронски запис до 23:59:59 UTC последњег датума за подношење електронског записа који је наведен у дигиталној трговинској трансакцији, прималац може поступати као да електронски запис није поднет и може њиме располагати на било који начин који сматра одговарајућим, без икакве одговорности.⁹⁹

VI Закључак

За разлику од већине других правила Међународне трговинске коморе, URDTT се не односе на конкретан банкарски производ. Њихова област примене је шира и протеже се и на корпоративни простор, укључујући трговинске трансакције и растућу заједницу небанкарских пружалаца финансијских услуга. Садрже одредбе којима се регулишу улоге и других лица која могу бити укључена. На овај начин, обухваћен је целокупан процес и сви учесници у савременим трговинским трансакцијама, што за последицу има виши степен правне сигурности. URDTT су намењена потпуно дигиталном окружењу. Сви подаци који се односе на дигиталну трговинску трансакцију морају се поднети у облику електронског записа. Не постоји могућност мешовите презентације. Захваљујући неутралности у погледу технологије

94 Релевантно је стање у ком је електронски запис поднет. За ове потребе, не узима се у обзир оштећење података које може настати касније.

95 Од овога је потребно разликовати нечитљивост електронског записа због некомпатибилности система за обраду података.

96 URDTT, чл. 2 алинеја 5. Иста дефиниција се користи и у eUCP (чл. e3 ст. б) тач. (i) и eURC (чл. e4 ст. б) тач. (i)).

97 URDTT, чл. 9 ст. а).

98 URDTT, чл. 9 ст. б).

99 URDTT, чл. 9 ст. ц).

и стандарда за размену порука, стране су слободне да изаберу оне за које сматрају да највише одговарају њиховој конкретној трансакцији. Иако не нуде решења за сва питања у овој области, настојањем да се постигне униформност, пружањем колективног разумевања појмова и дефиниција, као и промовисањем и подстицањем употребе електронских записа, доприносе лакшем, бржем, јефтинијем и еколошки одрживом пословању.

Коришћена литература

Van Loo Rory, „Making Innovation More Competitive: The Case of Fintech“, *U.C.L.A. Law Review*, Vol. 65, Nr. 232/2018.

Вукадиновић Радован Д., *Међународно пословно право: општи и посебни део*, Београд, 2021. (Vukadinović Radovan D., *Međunarodno poslovno pravo: opšti i posebni deo*, Beograd, 2021)

Дивљак Драго Љ., „Правно дејство електронских потписа у међународној регулативи и праву Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2019. (Divljak Drago Lj., „Pravno dejstvo elektronskih potpisa u međunarodnoj regulativi i pravu Srbije“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 2/2019)

Дивљак Драго Љ., „Примена принципа технолошке неутралности у праву електронске трговине на националном и међународном плану“, *Изазови у међународном пословном праву и праву Европске уније: Liber Amicorum in Honour of Radovan D. Vukadinović* (ур. Allan F. Tatham, Витомир Г. Поповић, Јелена Вукадиновић Марковић), Бања Лука – Крагујевац, 2020. (Divljak Drago Lj., „Primena principa tehnološke neutralnosti u pravu elektronske trgovine na nacionalnom i međunarodnom planu“, *Izazovi u međunarodnom poslovnom pravu i pravu Evropske unije: Liber Amicorum in Honour of Radovan D. Vukadinović* (ur. Allan F. Tatham, Vitomir G. Popović, Jelena Vukadinović Marković), Banja Luka – Kragujevac, 2020)

Дивљак Драго Љ., „Хармонизација правила о електронској трговини и право Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2018. (Divljak Drago Lj., „Harmonizacija pravila o elektronskoj trgovini i pravu Srbije“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 3/2018)

Магделинић Светлана, „Нови модели финансирања међународне трговине – Банкарска платна облигација (BPO) и SWIFT-ов Trade Services Utility (TSU)“, *Банкарство*, бр. 1/2012. (Magdelinić Svetlana, „Novi modeli finansiranja međunarodne trgovine – Bankarska platna obligacija (BPO) i SWIFT-ov Trade Services Utility (TSU)“, *Bankarstvo*, br. 1/2012)

- Матић Маја Б., „Обрнути факторинг – новина у домаћем законодавству“, *Право и привреда*, бр. 1–3/2014. (Matić Maја B., „Obrnuti faktoring – novina u domaćem zakonodavstvu“, *Pravo i privreda*, br. 1–3/2014)
- Meynell David (ed.), *Implementing URDTT: Uniform Rules for Digital Trade Transactions Version 1.0*, Paris, 2022.
- Цветковић Предраг, „Блокчејн као правни феномен: уводна разматрања“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 87/2020. (Cvetković Predrag, „Blokčejn kao pravni fenomen: uvodna razmatranja“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 87/2020)

Jovan VUJIČIĆ, PhD

Assistant Professor at the University of Kragujevac Faculty of Law, Serbia

UNIFORM RULES FOR DIGITAL TRADE TRANSACTIONS (URDTT): NOVELTY OR NECESSITY

Summary

Uniform Rules for Digital Trade Transactions (URDTT) do not offer solutions to all issues in this area, but by striving to achieve uniformity, by providing a collective understanding of terms and definitions, as well as by promoting and supporting the usage of electronic records, they contribute to easier, faster, cheaper, and environmentally sustainable business. While their formulation and publication are an important step towards a digital future, acceptance and effective implementation are an even greater challenge. The prerequisites for this are a thorough understanding, but also solving a number of technical issues, which can be very complex. To this end, the paper, after determining the area of application, discusses the roles of participants in a digital trade transaction, as well as issues that are key to its proceeding, the payment obligation, the financial services provider (fsp) payment undertaking and the use of electronic records.

Key words: *Uniform Rules for Digital Trade Transactions (URDTT). – International Chamber of Commerce (ICC). – Electronic Record.*

Датум пријема рада: 10. 8. 2022.

Датум прихватања рада: 2. 10. 2022.